VLADISLAV BRAJKOVIĆ

ODREDBE PRAVA MORA I RIBOLOVA U STATUTU LIGE KOTARA NINSKOG

U prigodi kad se uz proslavu 900-godišnjice Krešimirove povelje o moru svestrana pažnja okreće staroj slavi i spomenicima prastare prijestolnice na Jadranu, i kada se nastoji osvijetliti svekolika baština vezana uz prošlost drevnoga grada Nina, među spomenike koji u ovom času neizbježno moraju privući naš interes spada i jedan pravno-povijesni dokumenat: Statut Lige kotara ninskog.

Razumljivo je ushićenje koje je nastalo kada je prije nešto manje od pola stoljeća bio otkriven Statut Lige kotara Ninskog, ocijenjen odmah od jednog od najvećih historičara slavenskog prava, Kadlecа, kao »najstariji slavenski pisani izvor hrvatskog prava«.*

Uzelo se je da Statut, kako je u njemu samome nabačeno, potječe iz početka XII stoljeća (1103). Međutim, analizom uporednog teksta s ostalim vrelima prava onoga vremena i napose jezika, istaknuta je sumnja u taj podatak, iako i danas zaokuplja zanimanje naučnih radnika i napose povjesničara. Dr Grga Novak smatra da bi po tekstu dokumenat trebalo staviti u kasnije vrijeme, možda i u XV stoljeće.

Statut je nesumnjivo prošao više redakcija. To se vidi iz samoga teksta u konstatacijama da je 1305. god. bio prihvaćen od zbora predstavnika općine i naselja ninskih (njih 21 sa gradom Ninom), koji su sačinjavali Ligu, pa opet od providura mletačkoga 1474. Opravdano je smatrati da je tekst koji je do nas došao više puta potvrđivan i vjerojatno obnavljan, no za suštinu pitanja koje je predmetom ovoga razmatranja smatramo da to nema značenja i da je Statut odraz onih odnosa koje je u svom zadatku, po općem razvoju društvenih odnosa onoga razdoblja na našoj obali, morao zahvatiti i regulirati.

* Preneseno u Mjesečniku pravničkoga društva, Zagreb 1913, str. 833 iz Sbornika věd práavnich a státnickih, sv. 3—4, 1912/13. Tekst objelodanjen od P. Karlića u Vjesniku Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb 1912, str. 287—298.

Prema tome, sve i da se prihvati da su te odredbe mogle biti mijenjane, za odnose koji su predmetom naše pažnje dovoljno je to što njihova važnost stoji u činjenici njihova dužeg trajanja po sadržaju predmeta kojega se tiču i po kome imaju svoje karakterističnc značenje.

Poznato je da je temeljna društveno-ekonomska podloga stvaranja lige bila u povezanosti radi kažnjavanja nasilja i krađe kao i u zajedničkom snošenju šteta koje odatle nastaju. Statut je, dakle, po svome sadržaju specifičan kazneni kodeks. Od 80 članova koliko ih ima najveći je dio tome posvećen. To su mahom odredbe koje progone protivpravne postupke u stvarima agrarne privrede.

No, upravo istaknuti povod stvaranja Lige, njezina svrha kao i pretežni predmet odredaba njezina statuta daje nam osnova da svoju pažnju obratimo na nekoliko članova koji se tiču mora i ribolova, i koji, iako tu uvršteni očito zbog svoje povezanosti s glavnim predmetom Statuta, sami za sebe, u svjetlu općih odnosa političkog razvitka, pomorske privrede i plovidbe onoga vremena daju osnova da budu posebno istaknuti.

Iznijet ćemo ih navodeći, radi bolje ilustracije, puni tekst kako je 1912. bio objavljen, bez objašnjenja i tumačenja pojedinih izraza i naziva, jer su se do danas sačuvali u primorskom žargonu (leksička strana teksta mogla bi imati dosta zanimljiv komentar):

18) »Takoer koi razvaliža brod ali pobie po njemu, takoer se njima ima učiniti i smaknuti takove zle ljude i naplaćivati ljudske tradbe«.

26) »Koi ukrade brod ali ladju, budi kaštigan L. 200 i čoviku njegovu štetu«.

27) »Koi skašinaju ali razvaližaju brod i biu mornare, ali koi brod potope ali razbiju, budi kaštigan za svaku libru po sedam, ako li bi dato knezu u notu, da se liga ne pača; ako li knez dade u Ligu, budi kaštigano, kako ozgora i kančeliru njegovu tradbu od procesa i mornarom njihovu štetu; ako li su ubieni, sve u porob a njih u galiju, za neki svaki s mirom stoji i žive«.

29) »Koi bi ih (odnosni se na »frustire, ali lupeže ali soldate ali koi kontrabant« spomenute u čl. 28) priveza u tudju brodu ali ladji, gospodara ne pitajući, da se gospodaru plati njegova tradba; ako bude s njegovom voljom, budi kaštigan koliko i oni, koi su zlo učinili«.

31) »Koi bi pustia brod ali ladju za neprijateljstvo, ali izdade soldatom ali koim ostalim ljudem L. 300 i da plati sve tradbe čoviku i zlo, koe je učinija«.

38) »Koi ukrade veslo, jaram, sohu, pajol ali koju drugu stvar od broda, L. 20 i čoviku štetu«.

39) »Koi istrese tudje vrše na ribah ali na sipah, ali obajde mriže ali parangal, L 30 i čoviku ribu i štetu, koliko bude učinia«.

40) »Koi bi otvoria tudje jaže, L. 40 i čoviku ribu, koliko puti otvara da plati«.

41) »Koi ukrade vršu ali smeži za dišpet, ali koi bi razvalia jaže L 30 i čoviku štetu, i ima platiti i korist, koju bi ima od vrše ali jaža«

42) »Koi bi ukra mriže ali parangal, L. 100 i da plati svu štetu čoviku i mriže i parangal«.

64) »Ako bi se po zgodi koi ali vašelo razbio pod koim selom, da se ima udriti u zvono i svaki poteći na pomoć za rekuperati. A ako bi koi od toga što ukrao malo ali vele, L 100 za neka se svaki čuva tudja i koi gine«.

Prvo svega, možemo osnovano pretpostaviti da su se norme koje su regulirale život i rad grada Nina morale nalaziti u statutu samoga grada Nina, za koji se zna da je postojao, ali, na žalost, nije sačuvan. U njemu se je morao ogledati komunalni poredak u brojnim aspektima javnog i privatnog života kao i u statutima drugih naših primorskih gradova, pa se ne može isključiti da je moglo biti i nekih norma u pogledu poslova prijevoza i plovidbe.

Drugo, Statut Lige sadrži norme za određenu vrstu odnosa. On je zbornik propisa kaznenopravne materije, karakteristične po specifičnosti uvjeta života i rada više međusobno povezanih naselja radi suzbijanja krađe, i to mu je s organizaciono-društvene strane bitno obilježje. I u drugim zajednicama pored jedinstvenih statutarnih zbornika komunalnog života bilo je i normativnih akata koji su uređivali posebne materije (carinsku, kaznenu, sudsku).

Prema tome, težište našega razmatranja leži u suštini odnosa koje želimo istaći. U sklopu jednoga zbornika norma kojima se predviđaju sankcije za određenu vrst protivpravnosti nalaze se i takve koje, iako u okviru normativnog predmeta, zaslužuju da budu i na vidan način posebice uočene, jer poprimaju svoje puno značenje tek u svjetlu opće pomorske povijesti i razvitka prava mora kad se radi o prisvajanju tuđe imovine na moru.

Poznato je da odgovarajuće odredbe u statutarnim propisima ostalih naših primorskih gradova stoje na zavidnoj visini humanog tretiranja, a napose one Statuta Korčule, koji sadrži klicu novoga instituta pružanja pomoći i spasavanja. Ovima treba dodati i odredbe Statuta Lige kotara ninskog, i napose onu člana 64. To u toliko više što u začelju ovoga statuta za ono što je u njemu napisano čitamo »da su to i naši stari prija nahodili i sada se najde i vazda će to biti«.

Odnosi spasavanja i pružanja pomoći na moru nastali su iz svoje suprotnosti i davnoga običaja poznatog kao ius naufragii ili obalnog prava, po kojemu su stanovnici primorskih naselja imali na sve što im pruža more pravo prisvajanja i raspolaganja. I pored mjera koje su stvarane tokom razvitka i posebno iz potreba sigurnije razmjene dobara i plovidbe radi suzbijanja toga običaja, on se dugo zadržao poprimajući ponegdje i drastične oblike izazivanja brodoloma radi pljačke. Primjena obalnog prava spominje se čak do XVII stoljeća.

Imajući to u vidu i dodajući poznatim odredbama naših statuta i one Statuta Lige kotara ninskog, a napose odredbu čl. 64. koja odgovara onima korčulanskog, više je nego opravdano i važno istaći kako su karakteristični spomenici osude nehumanog obalnog prava nastali upravo ondje i onda gdje su historijske činjenice, bez kritičnog razlučivanja pojmova, dugo gledane s krivog aspekta i, začinjene maštom obilno iskonstruiranih optužaba, stvorile priče o općem grabežu na moru. Tu istinu ne može poljuljati ni eventualna teza da bi upravo iz prisustva tih propisa trebalo izvoditi suprotan zaključak, jer je naprotiv istina da se upravo ondje gdje nje nije bilo stari običaj najduže i održao.

Štaviše, u nizu statuta naših primorskih gradova, dubrovačkom, hvarskom, trogirskom, rapskom, krčkom, imamo propise o nalazu imovine na moru i o nagradi što pripada nalaznicima. Ni u jednome, osim u korčulanskom (1214/1428), koji u svojim poglavljima od nauiguis frangendis (LXXXII i CDXXVII), pored pitanja nalaza, određuje da onaj tko dozna za brodolom mora odmah dojaviti vlasti koja će poduzeti shodne mjere za spasavanje i da nitko ne smije kupiti predmete brodoloma niti pristupiti ukazivanju pomoći bez suglasnosti sa zapovjednikom ili brodovlasnikom broda u nevolji, nemamo norme poput one u Statutu Lige kotara ninskog o dužnosti aktivne pomoći, koja u sebi nosi karakterističan elemenat instituta ukazivanja pomoći odnosno spasavanja modernih pomorskih zakona. Odredbe Statuta Lige kotara ninskog stoje kao svjetao primjer povijesti pomorskog prava, dostojan isticanja koliko po vremenu toliko i po mjestu svoga postanka.

Često je krivo rasuđivanje odnosa prema tuđoj imovini na moru bilo uvjetovano nedostatkom poznavanja razvojnih odnosa kroz koje su prolazile pravne ustanove i pravni pojmovi u svojim suprotnostima društvenih sukoba. Ne smije se, naime, zaboraviti da su odnosne statutarne odredbe nastajale u vrijeme čestih sukoba i vojevanja na kopnu i moru, kada nije moglo biti (kao ni danas u takvim prilikama) nikakvih obzira prema tuđoj ili neprijateljskoj imovini, ali i u vrijeme relativno mirnijih perioda za pomorsku plovidbu i razmjenu dobara, pored neizbježnoga prava od samonaplate putem represalija i morskog plijena. U tome nam svjetlu odredbe Statuta Lige kotara ninskoga postaju mnogo sadržajnije i značajnije, s pogledom na opći razvitak prava, a napose s vremenom u koje se evocira taj slavni podatak.

Ostali propisi, napose oni koji se tiču ribarstva, ne trebaju posebna isticanja, osim da se priključe ostalim brojnim odredbama o ribolovu u srednjovjekovnim statutima naših primorskih gradova, napose onima Korčule, Hvara, Dubrovnika, Splita i Krka.

LITERATURA:

I. Strohal, Opet jedan hrvatskim jezikom pisani statut, Mjesečnik 1913, str. 278. i sl.; Isti, Još dvije, tri o statutu lige kotara ninskog, Mjesečnik, 1913, str. 934. i sl.

P. Karlić, Otkriće »Statuta Lige Kotara ninskoga« i kritika o njemu, Mjesečnik 1935, str. 449 i sl.

I. Esih, Kako je pronađen Statut Lige Kotara ninskog, Hrvatsko kolo, 1952, str. 383. i sl.

L. Kos, Naše najstarije ribarsko zakonodavstvo, Morsko ribarstvo, 1952, str. 17—18.

REGULATIONS OF THE LAW OF THE SEA AND FISHERIES IN THE STATUTE OF THE LEAGUE OF THE NIN DISTRICT

Summary

One of the most ancient legal documents on the Adriatic is the Statute of the League of the Nin District (1103). In comparison with other statutory regulations of mediaeval Dalmatian towns, this Legal Collection is conspicuous by the fact that it is the criminal law for a whole territorial-political community, of the League of 21 communes and settlements of the Nin district with the town of Nin. This Statute was published only in 1912, and it incited a great interest on the part of scientific workers concerned with history and law.

The regulations of the Statute, 80 in number, treat in the main of the crime of theft. Among them there are 11 which — as we a wont to say today — touch upon the law of the sea and fisheries, regulating sanctions to be applied in the case of theft of ship's outfit, fishing tackle and catches.

In the light of the times when they came into being and the relationships which reigned then, most interesting and worthy of note are the regulations of the Statute which are concerned with plunder and sea robbery, prohibit piracy and protect persons in sea distress. Not nly that the so-called wrecking is prohibited, but there exists the duy to help and people in sea distress. According to these regulations displaying great humaneness which came into being in the times of permanent conflicts at sea, in the era of reprisals and capture, this legal monument ranks among the most progressive of the time. According to the regulation of proffering help which is also to be found in the Statute of Korčula (1214), the Statute of the League of the Nin district contains already an element which characterizes the concept of salvage at sea, as it is foreseen in the modern sea laws.